

КРЕДИТНА КООПЕРАЦІЯ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Досліджено сучасний стан та перспективи розвитку кредитної кооперації в Україні. Обґрунтовано необхідність формування виробничо-господарської та фінансової діяльності в аграрній сфері на кооперативних засадах. Акцентовано увагу на доцільності інтеграції кредитних спілок у об'єднання з метою акумулювання власних фінансових ресурсів та надання якісних фінансово-кредитних послуг своїм членам.

Постановка проблеми

Функціонування сільськогосподарських підприємств безпосередньо пов'язане з пошуком джерел фінансування для простого та розширеного відтворення. Диверсифікація джерел фінансування потреб аграрних підприємств зумовлена необхідністю забезпечення безперервного процесу виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції. Наряду з банківськими установами, важливе місце у фінансуванні потреб аграріїв посідають кредитні спілки. Це пов'язане з тим, що сучасні умови кредитування комерційними банками в недостатній мірі та не повному обсязі задовольняють потреби аграріїв у кредитних ресурсах.

Досвід зарубіжних країн показує, що у світі за кількістю кредитні кооперативні установи мають найбільшу питому вагу серед усіх суб'єктів фінансового ринку. У США, наприклад, налічується понад 11 тис. кредитних кооперативних спілок, асоціацій та інших кооперативних фінансових установ, членами яких є близько 40 % населення країни, у Канаді членами майже тисячі кредитних спілок є понад 21 млн осіб, у Китаї 425 тис. кредитних кооперативів різного рівня охоплюють понад 80 % селянства [6, с. 58]. Проте, в Україні кредитно-кооперативний сегмент фінансового ринку ще недостатньо розвинений і займає незначну частку від загального обсягу ресурсів кредитних установ.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

Системні дослідження з питань розвитку кредитних спілок відображені у працях вчених, В.В. Гончаренка [1], В.В. Зіновчука [4], М.Й. Маліка, Л.В. Молдован [6], А.О. Пантелеймоненка, О.Я. Стойка [9], Г.М. Терещенка [10] та ін. Проте, незважаючи на достатньо широке висвітлення даного питання в науковій літературі, необхідно обґрунтувати значущість кредитних

спілок для фінансування потреб сільськогосподарських підприємств, а також, у процесі подолання наслідків світової фінансової кризи, визначити основні напрями функціонування кредитних спілок як фінансово-кредитних установ кооперативного типу.

Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування розвитку кредитної кооперації у контексті активізації кооперативного руху в Україні.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є процес розвитку кредитної кооперації в Україні. Теоретичною та методологічною основою дослідження є системний підхід до пізнання фундаментальних положень економічної науки, який ґрунтується на таких економічних методах: абстрактно-логічному, зокрема, прийомів аналогії та співставлення, індукції та дедукції (для формування основних положень дослідження, а також формулювання висновків); теоретичного аналізу (для критичного аналізу результатів наукових досліджень вчених стосовно необхідності функціонування кредитних спілок); статистико-економічного (для здійснення оцінки сучасного стану та тенденцій розвитку кредитних спілок в Україні).

Результати дослідження

Підвищення ефективності виробничої та збутової діяльності сільськогосподарської продукції потребує урізноманітнення джерел фінансового забезпечення аграрних підприємств. У цьому контексті важлива роль відводиться кредитним спілкам. У відповідності до Закону України «Про кредитні спілки», кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [3].

Кредитні спілки значно поширені у сільській місцевості. Їх послугами користуються люди з відносно невисокими доходами. Інколи вони навіть створюються при сільськогосподарських кооперативах і вважають фінансування кооперативів важливим напрямом своєї діяльності [4]. Основна частина загальних потреб у фінансових ресурсах виробників сільськогосподарської продукції має сезонний характер, і саме кредитні спілки надають їм можливість планувати свою діяльність й повертати кредитні ресурси після реалізації виробленої продукції. В цьому контексті необхідно акцентувати увагу на важливості ролі кредитних спілок у фінансуванні потреб сільськогосподарських виробників. Проте аналіз рис. 1 показує, що частка кредитів, виданих на потреби виробникам

сільськогосподарської продукції, складає лише 3,8 % від загального обсягу виданих кредитів. Нарощування обсягів кредитування можливе за умов активізації кооперативного руху саме у фінансовій сфері.

Рис. 1. Структура виданих кредитів кредитними спілками, 2010 р.

Джерело: розраховано за даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

Досліджуючи сучасний стан кредитної кооперації в Україні, необхідно відмітити негативний вплив фінансової кризи 2008 р. на діяльність кредитних спілок. Їх кількість, починаючи з 2009 р. почала зменшуватися, і на кінець 2010 р. становила 659 од., що на 13,8 % менше показника 2008 р. (табл. 1). Кількість членів кредитних спілок за досліджуваний період скоротилася на 12,3 % та станом на 2010 р. становила 1570,3 тис. осіб, серед яких внески на депозитних рахунках мають 78,9 тис. осіб, діючі кредитні договори – 343,0 тис. осіб, відповідно. Основними причинами скорочення їх кількості є погіршення фінансового стану за досліджуваний період, суттєве зниження платоспроможності й ліквідності, а також невиконання превентивних заходів щодо запобігання негативному впливу зовнішніх факторів.

Таблиця 1. Показники діяльності кредитних спілок в Україні, 2006–2010 рр.

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Зміна показника 2010 р. до 2006 р.	
						+,-	%
Кількість зареєстрованих кредитних спілок	764	800	829	755	659	- 105	86,2
Кількість членів кредитних спілок, тис. осіб	1791,4	2391,6	2669,4	2190,3	1570,3	- 284,1	87,7
Кількість членів кредитних спілок, які мають внески на депозитних рахунках, тис. осіб	103,0	245,3	164,0	117,0	78,9	- 24,1	76,6
Кількість членів кредитних спілок, які мають діючі кредитні договори, тис. осіб	566,1	561,5	578,1	423,6	343,0	- 233,1	60,6

Джерело: розраховано за даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

Загальний обсяг активів кредитних спілок у 2010 р. становив 432,2 млн грн, що на 18,6 % менше показника 2009 р. Проте, впродовж 2010 р. спостерігалася позитивна динаміка основних показників діяльності кредитних спілок. З огляду на це, необхідно зазначити, що стрімке скорочення активів кредитних спілок у період кризи змінилося незначним їх нарощуванням з середини 2010 р. Проте розмір активів кредитних спілок на кінець 2010 р. становив лише 56,6 % докризового рівня 2008 р.

Саме кредитні спілки, порівняно з іншими небанківськими фінансовими установами, виявилися найбільш вразливими до проявів фінансової кризи та найменш спроможними щодо її якнайшвидшого подолання. Як наслідок, кредитування членів кредитних спілок у 2010 р. зменшилося майже на 40 %, а залучення внесків на депозитні рахунки – на 51 % у порівнянні з 2008 р. В цілому, загальна сума заборгованості 343 тис. членів кредитних спілок у 2010 р. склала 3349,5 млн. грн., що в середньому на позичальника становило 9,8 тис. грн боргу за кредитом [7, с. 18–19].

Аналіз сучасного стану діяльності кредитних спілок в Україні показує, що за 2008–2010 рр. відбулося значне зменшення їх кількості й зниження платоспроможності позичальників, яке зумовлено, в основному, негативними наслідками світової фінансової кризи. Таким чином, з метою подолання кризових явищ, захисту прав та задоволенню потреб своїх клієнтів, кредитним спілкам необхідно активізувати свою діяльність у напрямі відновлення докризового позитивного іміджу з подальшим виходом на новий якісний рівень надання фінансово-кредитних послуг.

Отже, вважаємо доцільним створити необхідне інституціональне забезпечення для небанківських фінансових установ, важливою умовою подальшого розвитку яких : удосконалення нормативно-правової бази, де необхідно чітко регламентувати права та обов'язки членів кредитних спілок; захист прав та інтересів їх суб'єктів, особливо виробників сільськогосподарської продукції. Важливим аспектом подальшого розвитку кредитних спілок є інтеграція їх в об'єднання з метою акумулювання фінансових ресурсів і надання якісних кредитних послуг сільськогосподарським підприємствам. Наявність розгалуженої системи кредитних спілок в Україні посилить їх конкуренцію з банківськими установами, що є, безумовно, позитивним чинником формування фінансово-кредитної системи відносно активізації кооперативного руху в Україні.

Висновки та перспективи подальших досліджень

1. У процесі оптимізації джерел фінансування потреб сільськогосподарських підприємств важливого значення набуває розвиток кредитної кооперації, а саме – кредитних спілок. Суттєвими перевагами їх серед інших фінансово-кредитних установ є те, що вони функціонують на кооперативних принципах і захищають майнові інтереси своїх членів.

2. Важливим аспектом у забезпеченні потреб сільськогосподарських виробників є розширення джерел фінансових ресурсів, оскільки основною проблемою є те, що їх витрати пов'язані зі сезонністю виробництва. Визначено, що пріоритетним напрямом формування необхідних фінансових ресурсів аграріїв є розповсюдження кредитних спілок, які займаються такими ризиковими сферами діяльності, як сільське господарство.

3. З метою акумуляції власних фінансових ресурсів та забезпеченні попиту на них членів кредитних спілок, акцентовано увагу на доцільності інтеграції їх у об'єднання. Зростання нагромаджень забезпечить підвищення їх рівня конкурентоспроможності серед інших кредитних установ, надасть можливість розширити базу для надання фінансових послуг та додасть позитивного іміджу на фінансовому ринку.

4. Розвиток кредитних спілок в Україні необхідно розглядати у контексті активізації кооперативного руху. Оскільки, як і сільськогосподарські

кооперативи, вони засновані на кооперативних принципах і відповідають всім вимогам некомерційних установ, які забезпечують захист своїм клієнтам, а також надають якісні фінансово-кредитні послуги на прийнятних засадах.

5. Користуючись послугами кредитних спілок, аграрії одержують фінансові послуги у вигляді короткострокового кредитування та забезпечують поточні потреби у фінансових ресурсах. Наявність такого джерела фінансування створює додаткові можливості для розвитку процесу виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції. Поєднання виробничого та фінансового капіталів на кооперативних засадах створює якісні передумови для подальшого розвитку аграрного виробництва.

Подальші дослідження будуть спрямовані на активізацію ролі кредитних спілок у контексті диверсифікації фінансових джерел для потреб виробників сільськогосподарської продукції.

Література

1. Гончаренко В. Неприбуткова економічна природа кредитних спілок та кооперативних банків: теорія і практика / В. Гончаренко // Вісник НБУ. – 2002. – № 5. – С. 31.
2. Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг в Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dfp/ks_2010.pdf
3. Закон України «Про кредитні спілки» № 1096-IV від 10 липня 2003 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012908.html
4. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В.В. Зіновчук. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К.: Логос, 2001. – 380 с.
5. Малік М. Й. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК / М. Й. Малік, Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 3–8.
6. Молдаван Л.В. Розвиток кооперації в системі кредитного забезпечення сільського господарства / Л.Д. Молдаван // Економіка АПК. – 2008. – № 1. – С. 58–63.
7. Підсумки діяльності кредитних спілок у 2010 р. / Бюлетень кредитних спілок України. – № 2 (36). – 2011. – 40 с.
8. Сільгоспвиробники можуть розраховувати на «Агро-Кредит» / Бюлетень кредитних спілок України. – № 3 (37). – 2011. – 56 с.
9. Стойко О.Я. Особливості діяльності вітчизняних кредитних спілок в умовах кризи / О.Я. Стойко. – Вісник ЖНАЕУ. – 2010. – № 2 (27), т. 2. – С. 369–380.
10. Терещенко Г.М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / Г.М. Терещенко // Фінанси України. – 2009. – № 5. – с. 89–94.